

Zápis

z obhajoby disertační práce paní PhDr. Markéty Klosové

Dne: 6. 2. 2013

Téma práce: *Dramatické dílo J. A. Komenského*

Přítomní: Mgr. Petr Christov, Ph.D.
prof. PhDr. Vladimír Just, CSc.
prof. PhDr. Eva Stehlíková
prof. PhDr. Pavel Janoušek, CSc.
PhDr. Adolf Scherl, CSc.
Mgr. Martin Pšenička, Ph.D.
Mgr. Alena Sarkissian, Ph.D.

Předseda komise prof. Vladimír Just zahájil obhajobu a představil přítomným kandidátku.

Školitelka, prof. Eva Stehlíková, představila kandidátku a seznámila komisi s uchazečkou a její disertační prací. Zdůraznila zejména její práci v komeniologickém oddělení Filosofického ústavu AV ČR, a tedy její výjimečně dobrou vybavenost ke zpracování zvoleného tématu. Zároveň se doktorandka neomezuje jen na dílo J. A. Komenského, ale chápe je v širších souvislostech, což dokazuje i její hluboký zájem o řádové divadlo, zejména o činnost řádu piaristů. M. Klosová je tedy uznávaná badatelka, která si svou dizertační prací a studiem jen rozšířila teritorium svého zájmu. Zpracovává špatně probádané teritorium činnosti J. A. Komenského a je k tomu vybavena lépe než kdokoli jiný, protože zná celek Komenského díla i specifika jeho jazyka a jazyka této historické epochy.

Dále školitelka podtrhla uchazeččinu akribii, kritický pohled a vynikající metodologickou vybavenost. Práci doporučila k obhajobě i k publikaci.

Markéta Klosová seznámila přítomné se svou prací. Záhy zjistila, že zcela chybí teatrologický průzkum Komenského díla, existují jen dílčí studie. Začala zkoumat jeho texty pro divadlo a o divadle a jeho užitečnosti, a to včetně divadla profesionálního.

Upozornila na to, že J. A. Komenský zachytil nový trend té doby, tj. příklon k použití prózy v dramatu. Ve své práci také zdůraznila propojení Komenského díla s luteránskou dramatikou.

Věnovala se i Komenského výběru témat. Upozornila na oblibu tématu obětování Izáka v dobových hrách katolické i protestantské provenience. Obdobné obluby dosáhla ve školském prostředí také postava filosofa Diogena.

Doktorandka se zabývala genezí a kvalitami díla *Schola ludus* a analyzovala i vlivy díla Šebestiána Macra z Letošic a jeho dramatizací Komenského *Januy* na tento text. V dalších kapitolách provedla rozbor dalších aspektů Komenského dramatických textů.

Dr. Martin Svatoš přednesl svůj posudek, v němž upozornil především na šťastné spojení profese komeniologa se zájmem o školské divadlo. Doktorandka byla tedy vybavena znalostí novolatinského jazyka, literatury a reálií a je to jedna z mála znalkyň piaristického divadla v Čechách.

Dr. Svatoš ocenil, že práce shrnuje výsledky dosavadního bádání o Janu Amosovi Komenském, ale navíc přináší i výsledky vlastního zkoumání. Největší přínos vidí v komparativní kapitole, kde jsou srovnány Macrovy dramatizace *Januy* s Komenského dramatizací téhož díla jako *Schola ludus*.

Podle školitele snad mohla práce věnovat více prostoru roli školského divadla při výchově humanistického intelektuála. Připomněl také několik publikací, které tuto problematiku otevírají. Jako námět k diskusi předkládá srovnání J. A. Komenského s prakticky zaměřenou pedagogikou Christana Weiseho.

V práci jej dále překvapila formulace, že „Při stavu prozkoumanosti divadelních her zvláště katolické školní produkce nelze dost dobře hodnotit, nakolik jsou Komenského díla oním pilířem naší pobělohorské dramatiky, za nějž je prohlašovala doba nedávno minulá.“ Sám neví o tom, že by se humanističtí učenci k dílu J. A. Komenského hrám někdy hlásili. Naši autoři se spíše učili u německých autorů (Masenius) a drama pro ně bylo básnickým druhem. Prozaické texty nemohou pro ně tedy být vzorem.

Jinak shrnuje práci jako obdivuhodně přesnou a spolehlivou v nakládání s prameny. Doporučuje ji k obhajobě.

Dr. Adolf Scherl přednesl svůj posudek. Novum této práce vidí především v tom, že je téma uchopeno teatrologicky a rekonstruuje jejich provedení, a to i přes vzácnost pramenů. Důkladně analyzuje divadelní prvky her ve všech složkách divadelní struktury a zachycuje jejich kolísání mezi divadlem a pedagogikou.

Práce poprvé dokládá smysl Jana Amose Komenského pro divadlo v takové míře. Oponent však poněkud postrádal reflexi zájmu J. A. Komenského o divadlo veřejné, a to i přesto, že je Komenský citován i v pracích o commedii dell'arte.

V souvislosti s inscenováním Komenského by doporučil podívat se více na českou inscenační tradici Komenského her, byť české divadlo čerpalo více z prózy J. A. Komenského, zejména z díla Labyrint světa a ráj srdce. Oponent upozornil na několik významných inscenací J. A. Komenského v Čechách.

Práci oponent doporučil k obhajobě.

Diskuse:

Kandidátka poděkovala za posudky a vyjádřila se nejprve k nejasné větě „Při podrobné prozkoumanosti...“ Nechtěla se především pouštět do věci, již považovala za prozkoumanou. Teď svůj postoj přehodnocuje, protože ten pohled na věc je stále živý a setkáváme se s ním i v poměrně nové literatuře (např. v jedné z posledních knih profesora Jana Císaře, kde je J. A. Komenský představen jako završitel jezuitské dramatiky). J. A. Komenský samozřejmě zůstane významnou osobností, nevíme však dost o katolické dramatice. Je s tím spjato mnoho dalších otázek, nevíme například dost o českých autorech, abychom mohli říct, jak si stojí ve srovnání s německými autory.

Na připomínku dr. Svatoše o místě divadla ve výchově upozorňuje Markéta Klosová, že existuje monografie o gymnáziích v Lešně a Sárospataku. Je dochován studijní program z r. 1604, ale ten je nedůvěryhodný. Plánovalo se sice rozšíření výuky některých předmětů, nevíme ale, jak tyto plány dopadly. Lépe jsou zdokumentovány reálné předměty, o rétorice máme jen málo dokladů.

Stav výuky v Bílém potoce před příchodem J. A. Komenského byl také špatný, jak doktorandka popsala.

Knihu Budzińského, na kterou dr. Svatoš v posudku upozornil, dostala do ruky pozdě, což je škoda, protože je přínosná a poskytuje důležité podněty k dalšímu promýšlení.

Srovnání školských her považuje za užitečné, a to zejména srovnání s německy mluvící oblastí, kde je navíc i protestantská dramatika dobře zpracována. Polské práce o této problematice nejsou tak důkladné jako německé, protože se věnují především textům vzniklým v katolickém prostředí. Uherská situace je popsána jen maďarskými badateli, existuje tam několik knih o řádovém dramatu a několik her je i vydáno. V situaci, kdy existuje tak široký dosah problému, jemuž se doktorandka věnuje, je velmi obtížné psát obecné partie práce, protože vzniká velké nebezpečí omylu.

K otázce na Christiana Weiseho upozorňuje na spíše zdánlivou podobnost jeho názorů s názory Jana Amose Komenského. Středem Weiseho zájmu je především politika, tj. řečnictví s politickým cílem, státnické činy, rétorické dovednosti. Ve svých hrách vyslovuje názor, že člověk nemá dychtit po tom, k čemu se nehodí. Jeho hry se vymezují proti barokním autorům, které považuje za zastaralé (např. dílo A. Griphia). Protestuje proti klasickým pravidlům a veršované latině. Jakožto luteránský autor prosazuje požadavek přirozenosti (včetně toho, že ženské role hrají ženy). Někdy to vede až jakési dezorganizovanosti některých her. Doktorandka dále představila hru *Tobiáš a vlaštovka*, na které demonstrovala Weiseho inovace.

Doktorandka se dále vyjádřila také k poznámce o vlivech mezi školskými hrami a *commedii dell'arte*. Doktorandka upozorňuje např. na rozdílnou funkci postav se jmény známými z *commedie dell'arte*, jako je např. *Harlekýn* ze hry *Turbo* J. V. Andreaeho.

Do práce původně chtěla zařadit i inscenace Komenského her v 19. a 20. století, ale nakonec od svého záměru upustila, protože se ukázalo, že by to bylo na samostatnou práci. Inscenace totiž nacházela nejen v profesionálních divadlech, ale i v ochotnických souborech, v rozhlasu i televizi. Vznikaly také nejrůznější úpravy Komenského textů a hry inspirované Komenským.

Prof. Just poté zahájil všeobecnou diskusi.

Dr. Svatoš upřesňuje svůj dotaz ohledně Christiana Weiseho. Zdá se mu, že Weise byl typ učitele s určitým praktickým cílem, a zajímalo by ho, jak se to srovnává s Komenského praxí. Doktorandka odpověděla: J. A. Komenský v sobě také obsahuje praktičnost. V *Diogenovi* zpodobuje nezávislou osobnost, v *Abrahámovi* jde o výklad starozákonního příběhu racionálním způsobem: Nejvyšší vede Abraháma k samostatnému poznání toho, co je správné udělat. Takto do té doby příběh vykládán nebyl. *Schola ludus* je pak vysloveně praktická dramatika.

Dr. Tomáš Havelka se zeptal, jak je to s tematizací marné pýchy v dobové literatuře a podobou Diogena u J. A. Komenského, protože ve středověkých exemplech se Diogenes objevuje jako pyšný člověk, který si osvojuje falešnou chudobu a uráží tak Boha.

Doktorandka odpověděla, že v této době už je častá interpretace Diogena jako kladné postavy, a to i ve výtvarném umění. Není si jistá, zda se v jezuitských hrách nesetkáme s jiným pohledem na tuto postavu. Dr. Magdaléna Jacková potvrzuje, že i jezuité už představují Diogena jako kladnou postavu.

Vyhlášení výsledku tajného hlasování: počet členů komise: Komise jednohlasně navrhla udělit titul doktor (Ph.D.)

Zapsala: Mgr. Alena Sarkissian, Ph.D.

Podpis předsedy komise: